FAȚETE ALE CONSTRUCȚIEI PERSONAJELOR ÎN *PĂDUREA RUSEASCĂ* DE L. LEONOV

Olga Grădinaru
Cadru didactic asociat Dr. , „Babeș-Bolyai“ University of Cluj-Napoca

Abstract: Leonid Leonov's novel "Russian Forest" depicts the mutations of the Russian society from the Imperial to Soviet period, with glimpses into the mentality of the Soviet man and forest management as pretexts for an anti-utopian metaphorical construction. Involved in the Second World War, the new man is opposed to the representative of the old world – the German. On the other hand, the novel explores the opposition between the essential principles of character construction – simplicity vs. dissimulation. The main characters - Ivan Vikhrov as the simple revolutionary man and Aleksandr Gratsiansky as the dissimulated man of the old order – revolve around the forest issue and ways of defending Motherland during war and peace.
The article aims at revealing the main facets of character construction, with a special focus on Ivan Vikhrov and Aleksandr Gratsiansky as potential alter-egos of the author. The Second World War, the Russia's revolutionary past and the forest exploitation in peaceful both Imperial and Soviet periods are pretexts of constructing complex characters, in a multilayered and complex plot.

Keywords: character construction, war prose, Leonid Leonov, alter-ego, simplicity vs. dissimulation

Romanul *Pădurea rusească* descrie nu doar evenimentele din 1941-1942, ci şi atmosfera epocii, schimbările survenite în mentalitatea şi structurile sociale ale noii ordini, ceea ce ne-a determinat, alături de alte fațete relevante, să considerăm romanul lui Leonid Leonov specific pentru perspectiva filosofică asupra celui de-al Doilea Război Mondial[1]. Astfel, diversele analepse descriu climatul social din anul 1907, evenimentele tulburătoare din anul 1911, diverse evenimente academice de la Institutul de silvicultură de-a lungul anilor, evenimente semnificative pentru Ivan Matveici Vihrov. Pe de o parte, scriitorul reliefează contrastul dintre caracterul lui Ivan Vihrov, însuşi fiul pământului rus, a pădurii ruseşti, şi rivalul său, Alexandr Iakovlevici Graţianski, întruchiparea individualismului, a disimulării şi a instabilităţii morale. Pe de altă parte, este redat caracterul Poliei Vihrova, fiica profesorului Ivan Vihrov, în procesul formării, cristalizării identităţii, astfel încât am putea considera *Pădurea rusească* romanul devenirii unui om din cadrul „noii societăţi“, asumându-şi atât trecutul, cât şi identitatea.

Cele două personaje centrale ale romanului, asupra cărora ne vom focaliza atenţia, sunt asemănătoare cu altele din galeria personajelor lui Leonov, astfel încât putem trasa asemănări între Vihrov şi alţi eroi-intelectuali (Burago; Skutarevski din romanul cu acelaşi nume, 1932; Ilia Protoklitov din *Drumul spre ocean*, 1935) şi între Graţianski şi acele personaje care nu-şi găseau locul în noua ordine socială (Lihariov; Renne; Petrâghin din *Skutarevski*, 1932; Gleb Protoklitov din *Drumul spre ocean*, 1935). Totuşi, Vihrov este considerat o noutate artistică în creaţia lui Leonov din pricina purităţii sufleteşti, a încrederii în revoluţie şi socialism, a originii sale pure şi umile, din ţărani şi a interesului faţă de soarta pădurii şi a poporului deopotrivă[2]. S-a susţinut, în numeroase rânduri, că Vihrov este un alter-ego al scriitorului şi purtător al convingerilor acestuia; B. Thomson

[1] Olga Grădinaru, "Leonov's Russian Forest and the Philosophical Perspective on World War II" în *Proceedings of the International Conference Literature, Discourse and Multicultural Dialogue*, 5th edition, Iulian Boldea (ed.), Tîrgu Mureș, Arhipelag XXI Press, 2017, pp. 413-421.
[2] S. Petrov, A. Metcenko, R. Bikmuhametov, A. Abramov (ed.), *Istoria russkoi sovetskoi literatury '40-'80e gody [Istoria literaturii sovietice ruse din anii '40-'80]*. Prosveshchenie, Moskva, 1983, pag. 252.

BDD-A29648 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 16:02:06 UTC)

propune o lectură diferită a personajului Graţianski[3], sugerând că dublul acestui personaj nu este Vihrov, ci creatorul acestora, însuşi autorul. Atât perdeaua densă a stilului verbal decorativ, plin de aluzii şi ironii a lui Graţianski, cât şi stilul inconfundabil scriitoricesc al lui Leonov pot fi considerate aspecte argumentative pentru această lectură ironică a personajelor. Pe de altă parte, cuvântul care poate caracteriza opera lui Leonov în perioada stalinistă este mimetismul, o trăsătură definitorie a lui Graţianski, iar *Premiul Lenin*, decernat scriitorului pentru acest roman poate fi privit ca o dovadă a valorii şi calităţii operei leonoviene, în ciuda altor *Premii Stalin* din trecut, care aruncau o umbră asupra scriitorului.

Construcţia caracterului lui Vihrov este o realizare a scriitorului, căci caracterul lui Vihrov este dezvăluit din prisma drumului său în viaţă: originea sa, anii copilăriei şi relaţia deosebită cu natura (care şi-a lăsat amprenta asupra destinului său, asupra căutărilor sale ştiinţifice, conforme cu pasiunea şi dragostea înflăcărată pentru pădure), primele preocupări ştiinţifice, relaţia cu Elena şi activitatea sa de cercetător. Eroul lui Leonov meditează, asemeni personajelor lui M. Gorki, asupra chemării sale, asupra epocii noi şi încearcă să înţeleagă datoria sa[4], fără a se abate de la cursul stabilit.

Născută în acelaşi loc de baştină, crescută departe de tată, Polia Vihrova nu împărtăşeşte pasiunea tatălui său pentru natură, fiind influenţată de criticile dure, expuse de colegul acestuia, Graţianski. Căutarea adevărului despre teoriile tatălui, dar şi despre verticalitatea caracterului acestuia, în contextul războiului, se dovedeşte a fi o experienţă iniţiatică pentru Polia, căci în acest proces ea îşi găseşte identitatea şi devine o luptătoare, asemeni tatălui ei.

Ca şi în cazul recepţiei critice a romanului lui Bondarev[5], asistăm la aceeaşi perpetuare a utilizării unui limbaj de lemn în cazul caracterizării personajelor din romanul lui Leonov, căci Polia este considerată purtătoarea trăsăturilor ruseşti epocale, Vihrov săvârşeşte o faptă măreaţă[6] prin însuşi modul de viaţă ales şi asumat (*zhiznennyi podvig*)[7], iar viaţa sa este o „*poemă pedagogică*”[8]. Polia Vihrova este privită din perspectiva sovietică idealizatoare, fiind asemănătoare cu personajul-simbol, Uliana Gromova, din *Tânăra gardă* a lui A. Fadeev, un roman de referinţă pentru proza sovietică de război. Considerăm un asemenea demers critic inadmisibil, acesta nefiind conform cu concepţia scriitoricească a personajului şi cu miza operei.

Ivan Vihrov este personajul cu acele rădăcini ţărăneşti, considerate sănătoase în timpurile staliniste, fiind o fiinţă blândă şi îngăduitoare, însă şi de o profunzime deosebită. Acest personaj este construit şi dezvăluit din perspectiva surorii sale vitrege, cocoşata Taiska, dar şi din perspectiva fiicei sale, Polia Vihrova. O analepsă de dimensiuni generoase în copilăria lui Ivan, care operează cu arhetipuri mitologice, relevă nebănuite faţete ale acestui personaj, dar mai cu seamă originea iubirii sale pătimaşe faţă de pădure.

Spre deosebire de Graţianski, Vihrov nu este condus de setea de a face carieră sau de avea o poziţie socială, ci îşi îndeplineşte datoria sa de om în aşa-numita luptă împotriva toporului, adică a tăierilor masive, necontrolate a pădurilor. Considerăm că alegerea domeniului silviculturii în roman este semnificativă şi din perspectiva preocupării în epocă faţă de ceea ce Lucian Boia identifică a fi „*mitul transformării lumii*”, specific mitologiei ştiinţifice a comunismului. În acest sens, figura silvicultorului Ivan Vihrov este, în chip ironic şi controversat, simptomatică pentru noul tip de

[3] B. Thomson, *The Art of Compromise: The Life and Work of Leonid Leonov*. University of Toronto Press Inc., Toronto, 2001, pp. 235-237.
[4] L. Leonov, *Pădurea rusească.* Trad. de I. Igiroşianu, Xenia Stroe şi Teodor Solescu. Cartea rusă, Bucureşti, 1956, pag. 61.
[5] Olga Grădinaru, „Bondarev and the Errors of the Soviet Criticism“ in *The Proceedings of the International Conference Communication, Context, Interdisciplinarity* - 3rd Edition, Section: Literature, Edited by The Alpha Institute for Multicultural Studies, Tîrgu Mureş, Published by “Petru Maior” University Press, 2014, pp. 1318-1326.
[6] Vezi analiza conceptului *podvig* („faptă măreaţă“) şi importanţa acestuia pentru literatura de război sovietică în Olga Grădinaru, *Războiul sovietic între idealizare și demitizare*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2018, pp. 32-35.
[7] S. Petrov *et alii, op. cit*., pag. 251, 252.
[8] *Ibidem*, pag. 254.

BDD-A29648 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 16:02:06 UTC)

savant din rândul *oamenilor noi* – „*lipsit de cultură în sensul burghez al termenului, dar în fapt incomparabil mai evoluat decât savantul tradiţional încurcat în prejudecăţile lui livreşti*”[9] (cel din urmă este reprezentat în mod subtil de Grațianski, exponentul tipic al exploatării barbare sovietice a pădurilor).

În timp ce Vihrov, „*savantul nou absoarbe ştiinţa direct de la izvor*”[10] și este perceput ca având „*o poziţie pasivă, nestându-i în fire să pornească un duel public*”[11], Grațianksi este un „*adversar puternic*” datorită utilizării armelor demagogice, a criticii dure presărate cu elemente retorice stereotipe, specifice epocii. Discutând cu Graţianski după publicarea primei sale cărţi, Vihrov recunoaşte că nu este interesat de succes academic sau recunoaştere naţională: „*Nici nu alerg după glorie – sunt un om sovietic; la mine acasă pot trăi şi fără glorie, asta-i.*”[12] Ivan este convins că statutul de cetăţean sovietic îi impune alte norme şi valori, mai ales în contextul unei vieţi de familie nereuşite.

Al doilea proces de conştiinţă al lui Vihrov este prilejuit de prima vizită inopinată a fiicei şi este unul „*mai amănunţit chiar decât cel de după fuga nevestei*”[13]; acest eveniment lăuntric coincide cu noaptea în care au avut loc primele atacuri aeriene asupra Moscovei, duminică, 22 iunie 1941. Acest proces de conştiinţă presupune o călătorie în atmosfera de basm a copilăriei lui Ivan, cu toate detaliile cartografice ale unei geografii imaginare, specifice copilăriei, în care „*în vechea matcă năpădită de tufişuri a râului, se adăposteau ielele*”[14], „*în codrul din apropiere, pe malul râului Oblog, domnea «blazna» cea miţoasă, un fel de duh necurat de prin partea locului*”[15], iar „*la hotarul dintre Oblog şi Pustoşa, locuia înspăimântătorul Kalina Timofeevici, o fiinţă cumplită, de statură uriaşă, ce se ţinea de năzdrăvănii nemaiauzite*”[16]. Discutând despre mitologizarea deschisă, specifică romanului, Elena Abrudan releifează un aspect fundamental al construcţiei romaneşti – dezvăluirea arhetipurilor mitologice şi folosirea acestora pentru a demonstra potenţialul semantic, pe de o parte, şi pentru a-l corela cu stratul filosofic, pe de alta[17].

Din această perspectivă, călătoria lui Ivan şi a prietenului său, Demidka Zolotuhin, spre locurile socotite drept marginea lumii este cea în care vălul legendar ce acoperea fiinţa lui Kalina cade, descoperind întâi o „*arătare cu barbă albă*”[18], apoi un moşneag care „*arăta curat ca un om: chel, desculţ, cu cămaşa lungă, strânsă la mijloc cu o sfoară*”[19]. Această întâlnire însă rămâne în amintirea copiilor ca una dintre cele mai grele încercări în viaţă; ba mai mult, pericolul era cu atât mai mare cu cât un pas greşit te putea duce „*în fundul hăului de la capătul lumii*”[20].

Este impresionant procesul prin care Kalina, „*împăratul codrilor*”, este detronat de pe poziţia sa, în timp ce dezamăgirea, amestecată cu un soi de eliberare, se strecoară în sufletul copiilor: „*Aşa se năruia basmul, iar capătul lumii, chiar dacă nu dispărea cu totul, se depărta de copii mult spre apus...*”[21] Timpul petrecut însă cu Kalina îi imprimă copilului dragostea pentru pădure, pentru armonia resimţită în desişul codrului, la gura unui izvoraş firav. Cuvintele sfătoase, pline de milă ale bătrânului înlăcrimat la tăierea pădurii şi mai ales la tăierea marelui pin din apropierea aşezării lui Kalina i-au rămas în memorie lui Ivan, explicând legătura între pădure, „*maica noastră glia*”, creşterea animalelor şi sănătatea oamenilor[22].

[9] L. Boia, *Mitologia ştiinţifică a comunismului*. Humanitas, Bucureşti, 2011, pag. 173.
[10] *Ibidem*.
[11] L. Leonov, *op. cit.*, pag. 53.
[12] *Ibidem*, pag. 394.
[13] *Ibidem*, pag. 61.
[14] *Ibidem*, pag. 63.
[15] *Ibidem*.
[16] *Ibidem*, pag. 73.
[17] Elena Abrudan, *Structuri mitice în proza contemporană*. Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2003, pag. 125.
[18] L. Leonov, *op. cit.*, pag. 80.
[19] *Ibidem*, pag. 81.
[20] *Ibidem*, pag. 81.
[21] *Ibidem*, pag. 85.
[22] *Ibidem*, pag. 99.

BDD-A29648 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 16:02:06 UTC)

Tăierea pinului măreţ, „*bătrânul părinte al Oblogului*”[23], însuşi simbolul axei verticale ce marchează, împreună cu axa orizontală, întinderea nesfârşită a pădurii, spaţiul sacru[24], este un moment crucial pentru destinul lui Ivan Vihrov[25]. Băieţelul reacţionează în mod surprinzător la acest tablou cutremurător de teatral, dat de Knâşev, un tăietor vestit de păduri, îmbogăţit din această meserie. Ivan îl loveşte cu praştia pe Knâşev în obraz, fuge, îşi pierde pâslarul din picior, dar în ciuda rănii, izbuteşte să urce într-un mesteacăn şi este cruţat de Knâşev din cauza mirării că „*în toţi cei zece ani ai lui de despuiere mişelească nu se găsise în toată Rusia decât puiul acela de ţăran, care să sară cu pumnii în apărarea pădurilor ruse*”[26]. Această întâmplare îl consacră pe „*fiul de lup*”, cum îl numise Knâşev pe Ivan, ca fiind „*apărătorul pădurii ruse*” în memoria celor din zonă şi îi croieşte drum spre împlinirea acestei datorii după publicarea unei schiţe, care stârneşte interesul lui Tuliakov, un savant silvicultor. În cursul acestei întâlniri, adolescentul Vihrov vorbeşte cu înflăcărare despre soarta pădurilor din zona sa de baştină, astfel încât „*pentru prima oară se trezise în el glasul viitorului deputat al pădurilor*”[27].

Anii studenţiei lui Vihrov relevă aspecte ale relaţiei cu prietenii săi – Valeri Krainov, Grişa Ceredilov şi Saşa Graţianski. Cei doi ani de exil, petrecuţi de Ivan prin ţinuturile de miazănoapte ale Rusiei „*pentru faptul de a fi fost prieten cu un mare om al partidului* [Valeri Krainov]”[28], îi sunt utile viitorului profesor silvicultor în activitatea de mai târziu. La începutul mult-aşteptatului „*veac nou, care venea cu o întârziere de şaptesprezece ani*”[29], Vihrov devine şeful de ocol silvic în Paşutino şi în cercetările sale pentru scrierea primei cărţi apelează la arhiva de la bătrâna boieroaică Sapeghina, unde o revede pe Lena, orfana şi doamna de companie a bătrânei, o fiinţă zbuciumată, mereu în aşteptarea morţii, a răzbunării ţăranilor din împrejurimi. În urma unui incendiu la moşia Sapeghinî şi a morţii năpraznice a bătrânei de mâna lui Zolotuhin şi a altor ţărani din zonă, Lena reuşeşte să fugă şi îşi găseşte adăpost la casa lui Vihrov, devenind apoi soţia acestuia dintr-un sentiment de recunoştinţă pentru sprijinul acordat.

Un episod semnificativ are loc la Paşutino în acea perioadă: vechii prieteni îl vizitează pe Vihrov, iar acesta le citeşte fragmente din noua sa carte. Acesta poate fi considerat momentul când începe invidia lui Graţianski, care-şi expune comentariile critice pentru munca colegului cu „*un fel de superioritate scârbită, pe un ton ameninţător*” şi aruncând „*cu atâta uşurinţă învinuirea că ar suferi de urâta boală a vicleniei*”[30]. Două caractere diferite şi două tipuri de iubire de ţară sunt înfăţişate apoi de către narator: cea pătimaşă, stihinică a lui Ivan şi una diferită a lui Graţianski care-şi iubea ţara „*ca pe o reprezentare exotică, de un farmec neobişnuit, înfiripată în anii de decadenţă a majoratului său*”[31]. Totuşi, un alt incident a fost considerat, în glumă, de către Ceredilov momentul în care pornise „*faimoasa polemică silvică*”[32], cel în care Ivan îi duce pe prietenii săi la izvorul[33] din „*colţişorul tainic în care se întâlnise în zorii vieţii cu Kalina*”[34], iar Saşa Graţianski,

[23] *Ibidem*, pag. 102.
[24] *Cf*. Elena Abrudan, *op. cit*., pag. 125.
[25] L. Leonov, *op. cit.*, pp. 102-104.
[26] *Ibidem*, pag. 105.
[27] *Ibidem*, pag. 160.
[28] *Ibidem*, pag. 499.
[29] *Ibidem*, pag. 207.
[30] *Ibidem*, pag. 288.
[31] *Ibidem*, pag. 289.
[32] *Ibidem*, pag. 291.
[33] Sursa râului, descoperit de Ivan în copilărie este, în opinia lui Thomson, alegoria pentru sanctuarul naţiunii, iar râurile joacă un rol important în hrănirea şi asanarea pădurii. În această lectură simbolică, gestul lui Graţianski este de curmare a însăşi originii vieţii – B. Thomson, *op. cit*., pag. 221.
[34] L. Leonov, *op. cit.*, pag. 291.

BDD-A29648 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 16:02:06 UTC)

într-o pornire inexplicabilă, înfige un băţ în izvoraşul ce reprezenta pentru Ivan însăşi întruchiparea principiului vieții[35].

Reacţia lui Vihrov atrage răspunsuri confuze din partea prietenilor săi, fiind conştienți de importanţa acelui loc, iar Graţianski are fie „*un acces de spaimă hipnotic*", fie „*un fel de pierdere momentană a raţiunii*"[36]. Scena este semnificativă pentru disputa dintre cei doi referitoare la soarta pădurii ruse, căci denotă incapacitatea lui Graţianski de a simți legătura cu natura şi de a împărtăşi simţămintele lui Vihrov. Acestei scene-cheie naratorul îi adaugă apoi profunzime filosofică, deschizând perspectiva asupra creativităţii umane, a locului său în lume şi natură, a sensului istoriei.

În ceea ce priveşte polemica dintre Vihrov şi Graţianski, naratorul menţionează că „*nimeni nu-şi mai amintea cum începuse această divergenţă plină de tâlcuri, dar rămasă nelămurită pentru marele public*"[37], mai ales ţinând cont de faptul că cei doi colegi aveau preocupări diferite şi subiecte diferite de cercetare. Fiecare lucrare însemnată a lui Vihrov este urmată de un articol agresiv al lui Graţianski, care nu este urmată de nicio replică din partea blândului cercetător Ivan. Activitatea aceasta a lui Alexandr Iakovlevici este cunoscută printre silvicultori ca „*a-l forfeca pe Ivan*"; acele articole pătimaşe, scrise într-un stil specific, de o modestie seducătoare, strălucind printr-o vastă cultură generală, prin sarcasm nimicitor nu sunt urmate de studii, cercetări sau propuneri preţioase din partea atacatorului prin care să contracareze influenţa negativă a colegului său, ba chiar fac aluzii „*cu o mărinimoasă ocolire la adevăratele cauze ale rătăcirilor lui Vihrov*"[38]. Stilul acestor articole este asemănător cu „*discursurile lui Jaurés, sau cu pamfletele lui Marat, iar într-o zi, o mică revistă din străinătate le comparase chiar cu catilinarele lui Cicero*"[39], ceea ce îi descuraja pe colegii silvicultori să ia poziție împotriva acelor „*mici capodopere veninoase, fără vreo contribuție la tezaurul științei*" „*pentru a nu se pomeni şi dânşii sub lupa unei astfel de analize amănunţite.*[40]

Antipodul lui Ivan Vihrov, Saşa Graţianski, este cel care reprezintă factorul opozant în multe etape ale vieții lui Vihrov. Atât originea, cât şi caracterul lui Graţianski sunt diferite de cele ale lui Vihrov, fiind reprezentantul inteligheņţiei burgheze prerevoluţionare, ruptă de popor şi de trăsăturile inerente ale acestuia. Alexandr Graţianski pozează într-un cetăţean model, disimulează o grijă deosebită faţă de popor şi nevoile progresului industrial în defavoarea teoriilor susţinute de Ivan Vihrov, înşeală cu privire la trecutul colegului său, atacă în chip nemilos şi îşi construieşte cariera academică exclusiv pe aceste atacuri acerbe asupra lui Vihrov, fără a oferi soluţii viabile, lipsindu-i atât experienţa, cât şi capacitatea în domeniul silviculturii.

Chipul lui Alexandr Graţianski aminteşte de Klim Samghin al lui Gorki (trilogia *Viaţa lui Klim Samghin*, 1925-1936), care a devenit „*revoluţionar fără voie*" din teama faţă de revoluţia inevitabilă, un personaj tipic care se consideră victima istoriei şi a circumstanţelor, condus de un puternic instinct de autoconservare, individualism şi falsitate. Deşi membru al unui grup revoluţionar ambiguu în perioada studenţiei, Graţianski este cel care seamănă neîncredere între colegi – o trăsătură specifică a comportamentului său social de-a lungul anilor. Atât Graţianski, cât şi adepţii săi sunt prezentaţi asemeni unor demagogi şi oportunişti, străini de spiritul epocii şi de popor, iar zilele de război dezvăluie lipsa de patriotism a profesorului Alexandr Iakovlevici Graţianski prin ipocrizia, teama arătată şi capacitatea sa de a ţese intrigi chiar şi în beciul în care se adăposteau locuitorii Moscovei de atacurile aeriene. Portretul lui Graţianski s-a dovedit a avea un

[35] Elena Abrudan, *op. cit*., pag. 126. A se vedea și J. Chevalier, A. Gheerbrant, *Dicționar de simboluri, mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*. 3 volume. Artemis, București, 1994-1995, vol. 1, pag. 163 pentru izvor ca simbol al originii vieții și cunoașterii în culturile tradiționale.
[36] *Ibidem*.
[37] *Ibidem*, pag. 53.
[38] *Ibidem*, pag. 54.
[39] *Ibidem*, pag. 53.
[40] *Ibidem*.

BDD-A29648 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 16:02:06 UTC)

succes deosebit în epocă, astfel că a dat naştere unui termen *gratsianshchina*, înţeles chiar şi de cei care nu au citit romanul lui Leonov[41].

Asemeni micului burghez Cikilev din romanul *Hoţul*, Graţianski se consideră „*stâlpul*" societăţii sovietice, cu faima unui aşa-numit „*ortodox*" în mediul academic, crezând în rolul său de judecător, critic şi susţinător nepărtinitor în viaţa socială moscovită. Frica de a fi demascat pentru greşelile dinaintea Revoluţiei[42] îl determină să îl atace necontenit pe vechiul său coleg, construindu-şi cariera şi faima pe baza polemicii dintre el şi Vihrov. Tema invidiei, resimţită de un om sterp, lipsit de creativitate (Pâliaiev) faţă de un om îndeplinit şi creativ (Makkaaveev) este explorată şi în piesa lui Leonov *Grădinile din Polovceansk* (*Polovchanskie sady*, 1938).

Prima întâlnire a Poliei Vihrova, fiica înstrăinată a lui Ivan, cu profesorul Graţianski are loc în beciul blocului, în timpul unui atac aerian nocturn; acesta este descris ca un „*bătrân uscăţiv, cu înfăţişare distantă, doctorală, cu capul gol şi având pe genunchi un pled scump întors cu desenul înăuntru, pesemne pentru a nu se deosebi prea mult de ceilalţi locuitori ai Intrării Blagoveşcenski*"[43]. Şi acest ultim detaliu denotă capacitatea de disimulare a profesorului, alături de faptul că aducea mereu cu el o carte, pe marginile căreia mai scria câte ceva.

După scurta convorbire dintre fiica lui Vihrov (care se prezentă doar „*Polia*") şi Graţianski, Polia se bucură mult că „*soarta o pusese atât de repede în faţa unuia dintre cei mai mari cunoscători ai pădurii, care pe deasupra mai era şi principalul judecător al tatălui ei*"[44]. O privire mai atentă a fetei asupra chipului lui Alexandr Iakovlevici dezvăluie următoarele: „*o figură prelungă, trasă şi palidă, de ascet, un aer de măreţie intransigentă, cu o nuanţă de mândrie arogantă*"[45], în timp ce „*părul lui [era] zburlit parcă de suflul inspiraţiei*"[46]. Impresia de ascet, de sfânt stăruie asupra Poliei[47].

Aşadar, poziţia deosebită a ochilor trădează ceva diferit faţă de aspectele aparente ale unui chip de sfânt, mucenic sau propăvăduitor ambulant. Scriitorul construieşte cu măiestrie acest portret, ca un joc între aparenţe şi realitate; astfel, mişcarea rapidă a pupilelor „*aducea cu un tic nervos, părea cu totul nelalocul ei, nu numai la un propăvăduitor al cuvântului domnului, dar chiar şi la unul care ar răspândi adevăruri mai puţin înalte*"[48], dar şi faptul că „*la fiecare sfert de ceas simţea nevoia să se încredinţeze că nu are nicio pricină de nelinişte*"[49] sunt dovezi „*că-l urmărea o amintire obsedantă*"[50]. Explicaţia naratorului se mulează pe convingerile şi viziunile naive ale fetei, educate de literatura aprobată partinic[51]. Ironia vocii narative este neîndoielnică, deoarece aşa-numitele „*zguduiri trăite în anii ilegalităţii revoluţionare*" sunt mai degrabă rodul imaginaţiei lui Graţianski. Naivitatea Poliei se strecoară în construcţia acestui portret contradictoriu al lui Graţianski. În discuţia cu Polia, Graţianski îşi păstrează aerul doct şi semeţ, liniştind-o „*cu vocea lui măsurată, rostind cuvintele cu o vădită plăcere*"[52], cu un „*ton peste măsură de sentenţios*"[53], cu o „*vioiciune neobişnuită pentru vârsta lui*"[54].

[41] B. Thomson, *op. cit*., pag. 224.
[42] Graţianski pare a fi construit pe clişeul trădătorului (fiind acuzat de aceasta de către criticul Mark Şceglov), însă este primul dintre răufăcătorii din opera lui Leonov, care a săvârşit delictul înaintea Revoluţiei Ruse, fiind, în definitiv, un informator neînsemnat. Atât Graţianski, cât şi Ceredilov pot fi priviţi ca exponenţi ai demagogiei şi corupţiei din cadrul noului regim – vezi, în acest sens, B. Thomson, *op. cit.*, pp. 225-226.
[43] L. Leonov, *op. cit.*, pag. 115.
[44] *Ibidem*, pag. 120.
[45] *Ibidem*.
[46] *Ibidem*.
[47] *Ibidem*.
[48] *Ibidem*.
[49] *Ibidem*.
[50] *Ibidem*.
[51] *Ibidem*.
[52] *Ibidem*, pag. 116.
[53] *Ibidem*, pag. 117.
[54] *Ibidem*, pag. 121.

BDD-A29648 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 16:02:06 UTC)

În discuţia dintre Krainov şi Vihrov despre Graţianski, Vihrov discută despre vechiul lor prieten ca despre „*un om nefericit*”, adăugând că „*deşi e o stea în ascensiune, este totuşi una grozav de stearpă*”[55], că „*acest cetăţean nu se va urca niciodată pe eşafod pentru convingerile sale*”[56] şi că „*sterilitatea personală a slujit întotdeauna drept lupă celor care n-au izbutit în viaţă şi care au cercetat prin ea succesele contemporanilor*”[57]. Văzut drept un istoric, care a făcut un salt de neînţeles la statistica forestieră, cei doi prieteni îi recunosc totuşi talentul de orator, critic şi om modest. O întâlnire a lui Krainov în străinătate cu un locotenent-colonel de jandarmi, Ciandveţki, le aduce celor doi o posibilă perspectivă asupra evenimentelor din perioada studenţiei şi asupra faptului că Saşa Graţianski a plătit mai ieftin decât toţi pentru legăturile cu Krainov. Această aluzie este dezvoltată mai târziu în câteva analepse, aducând completări asupra caracterului lui Graţianski şi asupra rolului său în exilul lui Krainov şi Vihrov.

Însuşi Graţianski îşi descrie starea, în comparaţie cu cea a lui Vihrov, în perioada războiului, atunci când încearcă să reînnoade o discuţie: „*Eşti un om mare şi-ţi stăpâneşti izvorul nesecat de apă vie, pe când eu... sunt foarte singuratic şi nefericit, Ivan*”[58]. La acea întâlnire fugară de la catedră, Alexandr Iakovlevici îi apare diferit lui Vihrov, cu „*chipul întunecat, calcifiat parcă pe dinăuntru*”[59].

În ciuda veninului pe care Graţianski îl vărsa împotriva lui Vihrov, ori de câte ori are ocazia, naratorul dezvăluie faptul că adversarul cel mai mare al lui Ivan Vihrov cunoştea mult mai multe aspecte incriminatoare, condamnatoare din viaţa fostului coleg, însă nu le folosea în atacurile sale: căsătoria lui Vihrov cu reprezentanta unei alte pături sociale, înfierea lui Serghei, nepot de chiaburi din regiunea sa de baştină, sau participarea demonstrativă la înmormântarea lui Tuliakov, considerat un profesor cu vederi îndoielnice.[60]

Dintr-o analepsă amplă, întitulată cel de-al „*doilea proces de conştiinţă*” al lui Vihrov, care aduce explicaţii despre viaţa de studenţie a lui Vihrov, Graţianski, Krainov şi Ceredilov, aflăm detalii nu doar despre atmosfera epocii, dinamica relaţiilor dintre cei patru prieteni, ci şi caracterul lui Graţianski[61]. Inconsecvenţa viziunilor şi uşurinţa cu care era atras de diverse curente „*la modă*” sugerează caracterul lui Graţianski, dar şi motivul implicării oarecum preventive în acest grup de prieteni în acele vremuri tulburi, caracterizate de o „*linişte prevestitoare de catastrofă, caracteristic acelui amurg al preistoriei sovietice*”[62].

Alegerea silviculturii ca domeniu de activitate este prezentat ca un fapt surprinzător în cazul lui Saşa Graţianski. Instabilitatea, inconsecvenţa şi lipsa profunzimii proaspătului absolvent este evidentă din tentativa acestuia de a fi „*economist, literat şi, în sfârşit, istoric*” fără a lăsa posterităţii „*nicio carte interesantă despre curentele revoluţionare care răscoliseră tineretul din acei ani*”[63].

Alexandr Graţianski are o atitudine condescendentă faţă de colegul său cu origini umile, Ivan Vihrov, arătându-i un soi de îngăduinţă aproape fraternă, presărată cu oftări, ce păreau să aibă un dublu înţeles. În viziunea lui Graţianski, teoriile lui Vihrov contraziceau anumite interese ale progresului socialist, „*dorind să pună pădurea rusă sub cheie, împotriva poporului*”[64], iar într-un articol făcea „*bilanţul tuturor încercărilor lui Vihrov de a limita construcţia socialistă*”[65]. Acest

[55] *Ibidem*, pag. 285.
[56] *Ibidem*.
[57] *Ibidem*.
[58] *Ibidem*, pag. 467.
[59] *Ibidem*.
[60] *Ibidem*, pag. 165.
[61] *Ibidem*, pp. 166-167.
[62] *Ibidem*, pag. 167.
[63] *Ibidem*.
[64] *Ibidem*, pag. 121.
[65] *Ibidem*, pag. 55.

BDD-A29648 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 16:02:06 UTC)

articol al lui Alexandr Iakovlevici reprezenta „*lovitura de graţie, dată drept sub coaste cu o mână neşovăitoare, în ciuda vechii prietenii*”[66] şi pecetluia ruptura dintre cei doi.

În chip semnificativ, studenţii şi urmaşii lui Graţianski îi seamănă, fiind replici ale maestrului şi numiţi „*învârtodocşi*”. După cum profesorul Alexandr Iakovlevici consideră că specialitatea sa o reprezintă „*descoperirea rădăcinilor răului, deocamdată numai în domeniul silviculturii*”[67], tinerii cu stagiu ştiinţific neînsemnat sunt responsabili de aspecte de ordin practic de la catedră, tineri care „*i se alăturaseră pentru a gusta cât mai repede din bucuriile vieţii*”[68]: „*Erau aşa-numiţii învârtodocşi, astfel porecliţi din pricina ortodoxiei lor deosebit de mlădioase, având tendinţa să se orienteze, la nevoie, spre oricare din cele patru puncte cardinale*”[69]. La şedinţa consiliului ştiinţific al Institutului de silvicultură din 1936, în care se discuta activitatea lui Vihrov, învârtodocşii lui Graţianski ocupau, în chip ironic, locul care era destinat orchestrei: „*printre ei se deosebea prin aerul ei hotărât treimea conducătoare a grupului: tovarăşii Andreicik, Eicik şi Cik*”[70]. Numele celor care constituiau „*treimea ortodoxă*” amintesc de succesiunea de păpuşi matrioşka, evidenţiind ideea duplicării unui model.

Totuşi, rolul decisiv în acea şedinţă cu iz de proces îl joacă însuşi Graţianski, cu „*pleoapele lăsate ca la un mort*”[71], care dă o reprezentare impresionantă, înaintând cu greu spre tribună, sprijinit de alaiul său: „*târându-şi picioarele şi părând să-şi dea sufletul la fiecare pas*”[72]. Vocea lui Alexandr Iakovlevici are modulaţii tânguitoare, în timp ce vorbeşte mai degrabă despre starea sănătăţii sale decât despre raportul de activitate al lui Vihrov. Tonul de bocet de înmormântare însoţeşte acuzaţiile împotriva „*inculpatului*”, găsit vinovat în acest proces de sorginte kafkiană de un rău indubitabil adus de scrierile lui.

Revelator ni se pare faptul că, în perioada războiului şi în preajma confruntării lui Graţianski cu privire la trecutul ascuns, învârtodocşii, epigonii revoluţionarismului extremist[73], susţinut de Alexandr Iakovlevici, se îndepărtează de maestrul lor, fiind înzestraţi cu aceeaşi intuiţie malefică. Această „*sensibilitate aproape seismografică*” [74] a lui Graţianksi, depistată şi de Vihrov, este echivalentă cu viclenia orientată spre autoconservare şi oportunism.

Descrierea apartamentului în care locuieşte Graţianski are un rol deosebit în conturarea trăsăturilor personajului; biroul său este descris atât din perspectiva studentului Morşcihin, care-şi scria teza pe subiectul evenimentelor din perioada studenţiei lui Vihrov, cât şi a Poliei Vihrova. Spaţiul lui Alexandr Iakovlevici, cât şi stilul decorativ al acestuia de vorbire are un efect seducător, învăluitor, paralizant şi mortificator asupra vizitatorilor (asemeni privirii pietrificatoare a Gorgonei): „*Îşi ţesea în jurul musafirului mreaja de păianjen şi pe Morşcihin îl cuprindea din ce în ce mai tare o somnolenţă crescândă, ca şi cum ar fi adormit înainte de operaţie*“.[75]

Învăluit în „*trăncăneala lirică ca o perdea*”[76], tânărul Morşcihin, aflat în vizită, îşi cercetează cu atenţie interlocutorul în raport cu mediul de viaţă: „*întregul cadru avea o nuanţă de sobrietate aparentă, de ochii lumii, calculată pentru curiozitatea vreunui străin*”[77], în timp ce aspectul profesorului Graţianski îi aminteşte de „*un părinte bisericesc străin, în genul lui Augustin*”[78]. Timpul rezervat discuţiei era irosit cu „*baterea apei în piuă*”[79], profesorul expunându-

[66] *Ibidem*.
[67] *Ibidem*, pag 445.
[68] *Ibidem*.
[69] *Ibidem*, pp. 445-446.
[70] *Ibidem*, pag. 457.
[71] *Ibidem*, pag. 463.
[72] *Ibidem*, pag. 462.
[73] Elena Abrudan, *Mit și semnificație în proza rusă*. Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2004, pag. 89.
[74] Vezi și L Leonov, *op. cit.*, pag. 696.
[75] *Ibidem*, pag. 521.
[76] *Ibidem*, pag. 521.
[77] *Ibidem*, pag. 522.
[78] *Ibidem*.
[79] *Ibidem*.

BDD-A29648 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 16:02:06 UTC)

şi părerile în fraze stufoase cu privire la orice; totuşi, îi oferi musafirului său o povestioară despre întâlnirea sa cu ohrana ţaristă, care avea menirea să-i adoarmă vigilenţa lui Morşcihin.

În scena confruntării decisive a grațiosului profesor, întreprinsă de Polia, ceea ce vede aceasta în persoana bătrânului profesor ipohondru este mai mult decât un mincinos (aşa cum intuise Morşcihin, folosindu-se chiar de aceleaşi strategii ca şi Graţianski pentru a-i testa reacţiile), este un trădător, un om din *lumea veche*, un prefăcut, un dușman în sânul comunității sovietice.[80]

Însuşi evenimentul sinuciderii lui Graţianski „*în plină forţă creatoare, aruncându-se într-o copcă*" este doar menţionat, ca un fapt divers, „*ultima noutate, care răscolise toate cercurile de silvicultori*"[81] de către Vihrov în discuţia cu Elena Ivanovna Vihrova, în vizita sa la Paşutino. Ivan se grăbeşte să adauge şi o observaţie personală asupra acestui eveniment: „*acest fel de sinucidere al oamenilor simpli nu prea se potrivea cu firea lui răsfăţată... căci moartea asta e lungă şi rece. Valeri şi cu mine ne îndoim însă că a făcut-o şi ne întrebăm dacă nu cumva şi-a lăsat lângă copcă bastonul şi căciula pentru naivii noştri, vrând să-i ducă încă o dată de nas...*"[82]

Aceste consideraţii duc la concluzia că aşa-numitul „*demon*" al lui Leonov, Graţianski, este consecvent în a păstra aparenţele până şi în modalitatea de sinucidere, neconformă cu natura şi caracterul lui, capabilă să stârnească multe discuţii despre pretinsa lui simplitate. Cunoscătorii lui Saşa Graţianski însă, Vihrov şi Krainov, se îndoiau atât de realizarea acestui gest, cât şi de sinceritatea alegerii.

Cele două personaje principale din romanul lui Leonov *Pădurea rusească* sunt construite preponderent pe trăsăturile simplității (în cazul lui Vihrov) și disimulării (respectiv, în cazul lui Grațianski). Ambele personaje beneficiază de analepse ample, cu detalieri ale caracterului, motivațiilor și a reacțiilor tipice în evenimente limită, oferind două poluri contrastante spre care este atrasă, pe rând, Polia Vihrova, în calea ei spre identitate și indentificare cu pădurea rusească și, implicit, poporul rus.

BIBLIOGRAPHY

Abrudan, E., *Mit şi semnificaţie în proza rusă*. Cluj-Napoca, Casa Cărţii de Ştiinţă, 2004

Abrudan, E., *Structuri mitice în proza contemporană*. Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2003

Boia, L., *Mitologia științifică a comunismului*. Humanitas, București, 2011

Brown, E. J., *Russian Literature Since the Revolution*. Revised and Enlarged Edition. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, and London, 1982

Chevalier, A. Gheerbrant, *Dicționar de simboluri, mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*. 3 volume. Artemis, București, 1994-1995

Cialmaev, V., *Russkaia literatura XX veka*. *Ocherki. Portrety. Esse [Literatura rusă a sec. XX. Articole. Portrete. Eseuri]*. Vol. 2. Prosveshchenie, Moskva, 1994

Grădinaru, Olga, „Bondarev and the Errors of the Soviet Criticism" in *The Proceedings of the International Conference Communication, Context, Interdisciplinarity* - 3rd Edition, Section: Literature, Edited by The Alpha Institute for Multicultural Studies, Tîrgu Mureş, Published by "Petru Maior" University Press, 2014, pp. 1318-1326.

[80] *Ibidem*, pag. 758.
[81] *Ibidem*, pag. 782.
[82] *Ibidem*.

BDD-A29648 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 16:02:06 UTC)

Grădinaru, Olga, "Leonov's Russian Forest and the Philosophical Perspective on World War II" în *Proceedings of the International Conference Literature, Discourse and Multicultural Dialogue*, 5th edition, Iulian Boldea (ed.), Tîrgu Mureș, Arhipelag XXI Press, 2017, pp. 413-421.

Grădinaru, Olga, *Războiul sovietic între idealizare și demitizare*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2018.

Kovaliov, V. (ed.), *Russkaia sovetskaia literatura '50-'70-kh godov [Literatura sovietică rusă a anilor '50-'70]*. Prosveshchenie, Moskva, 1981

Leonov, L., *Pădurea rusească*. Trad. de I. Igiroşianu, Xenia Stroe şi Teodor Solescu. Cartea rusă, Bucureşti, 1956

Petrov, S., A. Metcenko, R. Bikmuhametov, A. Abramov (ed.), *Istoria russkoi sovetskoi literatury '40-'80e gody [Istoria literaturii sovietice ruse din anii '40-'80]*. Prosveshchenie, Moskva, 1983

Skatov, N. (ed.), *Russkaia literatura XX veka [Literatura rusă a sec. XX]*. Olma-Press Invest, Moskva, 2005

Thomson, B., *The Art of Compromise: The Life and Work of Leonid Leonov*. University of Toronto Press Inc., Toronto, 2001

Vorobiova, A. N., (ed.), *Sovremennaia russkaia literatura. Proza, 1970-1990-e gody: Uchebnoe posobie [Literatura rusă contemporană. Proza anilor 1970-1990]*. SGAKI, Samara, 2001

BDD-A29648 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 16:02:06 UTC)